

різноманітних фізкультурно-спортивних заходів; розгортання та активації роботи у вищих навчальних закладах спортивних клубів як їхніх структурних підрозділів або громадських організацій, що мають стати первинною ланкою спортивного руху в навчально - виховній сфері; забезпечення умов для 3-4-годинної оздоровчої рухової активності на тиждень студентів усіх курсів, оптимально - 30-хвилинних занять різноманітними вправами щоденно; налагодження системи моніторингу рівня фізичного здоров'я студентів та надання консультативної допомоги для самостійних занять оздоровчою руховою активністю – стимулювання розвитку ринку оздоровчих, рекреаційних та реабілітаційних послуг засобами фізичної культури; сприяння діяльності фітнес та спортивних центрів, клубів вихідного дня та ін.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бех І. Психологічні резерви виховання особистості [Текст] / І.Бех – Рідна школа, – 2005. - №2. – С. 11-13.
2. Бех І. Цілісність особистості у виховному контексті / І.Бех, – Освіта. – 2008. – 9-16 квіт. – С. 11.
3. Буланова Л.Б. Акмеологические условия развития готовности преподавателей к формированию здорового образа жизни студентов медицинского училища: Автореф. дис... канд. пед. наук. 19.00.13/Буланова Любовь Борисовна . -Кострома, 2006. – 26 с.

4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. - К.: Юрінком – Інтер, 2008. – 1040 с.

5. Козак Є.П. Організаційно-методичні основи фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів: [монографія]/ Є.П. Козак, В.І Мудрік, О.З. Леонов. –К.: Пед. думка, 2010.–192 с.

6. Турчак А.Л. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до роботи з попередження шкідливих звичок учнів. Навчально- методичний посібник /А.Л. Турчак – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2013. – 216 с.

7. Язловецький В.С. Спортивно- масова та фізкультурно – оздоровча робота у вищій школі. Навчальний посібник./ В.С Язловецький, А.Л. Турчак, Г.А Лещенко. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 284 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ:

Турчак Анатолій Леонідович – кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, декан факультету фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: фізичне виховання учнівської та студентської молоді.

Шевченко Ольга Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка,

Коло наукових інтересів: фахова підготовка майбутнього вчителя фізичної культури.

УДК 373.3:37.011.31

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Наталія УЙСІМБАЄВА (Кіровоград)

Постановка проблеми. Вітчизняна система вищої освіти має відповідати європейським стандартам у контексті Болонського процесу. До основних завдань сучасної вищої педагогічної освіти входить підготовка майбутніх педагогів до неперервної освіти. Тому орієнтація майбутніх учителів на постійне особистісне та професійне самовдосконалення, формування потреби в систематичному підвищенні та поглибленні знань, в здатності швидко і ефективно засвоювати інформацію, що постійно оновлюється, переробляти і творчо застосовувати її в навчально-пізнавальній, науково-дослідній та професійної діяльності, формування готовності до самоосвіти впродовж життя є особливо актуальною проблемою. Необхідність організації самоосвіти особистості визначено у Законах України: «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст. та інших, де

пріоритетним є визначення основних характеристик самоосвітньої діяльності.

Складно не погодитись з визначенням значення самоосвіти у розвитку особистості поданого С. Крисюк: «Самоосвіта є провідним засобом досягнення повноти, всебічності і гармонійного людського розвитку» [7]. На відміну від України у країнах Західної Європи кількість людей, які займаються самоосвітою протягом життя досить висока (80%). Самоосвіта особистості як усвідомлений вид діяльності, що спрямований відповідно до мотивації і мети особистості, – є необхідною складовою саморозвитку особистості, що слід вважати вимогою сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея взаємозв'язку освіти та самоосвіти знайшла свій подальший розвиток у роботах А. Арета, А. Бодальова, А. Ковальова та ін. Сутність, структуру та зміст самоосвіти обґрунтовано у

працях О. Кочетова, Є. Тонконової, Я. Турбовського. Самоосвіта як педагогічна категорія розглядалася спершу як додаток категорії. Розмежування самостійної роботи та самоосвіти здійснене А. Громцевою, П. Підкасистим, Н. Половніковою, Г. Серіковим, А. Усовою.

Питання професійної самоосвіти, особливості підготовки майбутніх викладачів до самостійної творчої діяльності висвітлено в працях О. Бугрій, О. Кривильової. Форми організації самоосвіти у сучасній педагогічній практиці висвітлені в працях О. Демченко, Л. Глушко, М. Мізюк.

Психологічні основи самоосвіти досліджені О. Аретом, В. Буряком, А. Громцевою, Л. Рувінським, А. Усовою та ін.. Проблемою формування готовності до самоосвіти займалися Г. Коджаспірова, І. Наумченко.

Керівництво самоосвітньою діяльністю досліджували М. Заборщикова, В. Новічков, Т. Сімонова.

Проблема оптимізації взаємозв'язку післядипломного навчання та самоосвіти у системі підвищення кваліфікації висвітлена Н. Косенко, Ю. Кричевським, В. Кубинським, Т. Сімоновою, П. Худоминським та ін.

Окремі аспекти самоосвіти як форми підвищення кваліфікації розглядалися в працях М. Солдатенка, В. Лутанського, Н. Пшебильського та ін..

Формулювання мети статті. Метою статті є аналіз підходів до змісту поняття «самоосвіта», визначення ролі та значення самоосвіти майбутнього вчителя як однієї з форм його особистісного та професійного самовдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Ми виходимо з того, що провідною умовою особистісного та професійного розвитку вчителя є самоосвіта. З метою загального аналізу змісту, особливостей самоосвітньої діяльності педагога розглянемо основні підходи до базової дефініції – «самоосвіта». Не всі науковці однозначно трактують зміст поняття «самоосвіта».

В Українському педагогічному словнику самоосвіта визначається як самостійна освіта, отримання системних знань у певній галузі науки, техніки, культури, політичного життя та ін., яка передбачає безпосередній інтерес особистості в органічному поєднанні із самостійністю у вивченні матеріалу [4].

Більш широке визначення самоосвіти надає М. Касьяненко, розглядаючи самоосвіту як цілеспрямований процес самостійного оволодіння цілісною системою знань і умінь, поглядів і переконань, прогресивним досвідом у певній сфері діяльності під впливом особистих та суспільних інтересів [6].

На думку А. Айзенберга самоосвіта не тільки цілеспрямована але і обов'язково систематична діяльність особистості: «цілеспрямована систематична пізнавальна діяльність, що керується самою особистістю, служить для вдосконалення її освіти», а також як «неперервне продовження загальної й професійної освіти, завдяки якій актуалізуються й розширюються знання, заповнюються прогалини в духовному розвитку людини» [2, с. 52].

Близьке за змістом визначення самоосвіти подано Н. Малик – самоосвіта цілеспрямована самою особистістю систематична пізнавальна діяльність з метою розвитку освіченості. Категорійні ознаки цілеспрямованості та систематичності вказують у цьому випадку на керований самою особистістю характер самоосвіти. Дослідниця звертає увагу на те, що самоосвіта здійснюється згідно з внутрішніми потребами особистості та за її власним бажанням [8, с. 66].

Потреби у конкретних знаннях як основу самоосвіти особистості визнає і П. Підкасистий. Науковець зазначає, що потреби у знаннях тісно пов'язаних з розвитком потреби пізнання, яка проходить декілька фаз у своєму розвитку: виникнення потреби, її насичення і задоволення. Саме це складає серцевину самоосвіти як педагогічної проблеми. Самоосвіта передбачає озброєння особистості уміньми і навичками організації власної розумової праці, спрямованої на здобуття нових знань, пізнання реальних предметів і явищ оточуючого світу [11, с. 27].

На соціальну спрямованість самоосвіти звертає увагу О. Шукліна, яка розглядає самоосвіту як «вид вільної діяльності особистості (соціальної групи), що характеризується її вільним вибором і спрямований на задоволення потреб у соціалізації, самореалізації, підвищенні культурного, освітнього, професійного й наукового рівнів, отримання задоволення й насолоди». На її думку «самоосвіта – це посправжньому вільний і в той же час найбільш складний вид освітньої діяльності, оскільки пов'язаний із процедурами саморефлексії, самооцінки, самоідентифікації й виробленням умінь і навичок самостійно набувати актуальних знань і трансформувати їх у практичну діяльність» [14, с. 143].

Разом з тим, А. Авдєєв визначає самоосвіту не як діяльність, а як «природний процес, спрямований на задоволення пізнавальної потреби. Хоча цей процес обумовлений вимогами суспільства, за своєю природою він носить індивідуальний характер, тому що спрямований на задоволення пізнавального інтересу й потреби окремих індивідів» [1, с. 45].

Відповідно до проведеного аналізу самоосвіту можна розглядати як цілеспрямований, безперервний, особливим чином організований процес спрямований на задоволення освітніх потреб особистості. Самоосвіта є однією з фундаментальних потреб особистості, вона набуває сенсу в той момент, коли людина переконується в необхідності систематичних дій, спрямованих на вдосконалення власних знань, умінь, поглядів і переконань, духовному розвитку. Незважаючи на певну відмінність розуміння сутності поняття «самоосвіта», всі погляди науковців поєднує думка про пізнавальний та індивідуальний характер самоосвіти керований самою особистістю.

Будучи найвищою формою задоволення пізнавальної потреби особистості, самоосвіта пов'язана з проявами значних волевих зусиль, з високим ступенем свідомості і організованості людини, взяттям на себе внутрішньої відповідальності за свій саморозвиток. Стійка потреба в самоосвіті, яка стала якісною особистістю, включає в себе потребу у особистісно-професійному розвитку. Самоосвіта як особливий вид пізнавальної діяльності передбачає позитивну мотиваційну активність, цілеспрямованість і самоорганізованість, високий рівень інтелектуального розвитку, сформованість системи пізнавальних умінь, здатність до бачення проблем, наявність адекватної самооцінки.

Самоосвіта – це такий вид пізнавальної діяльності, за якого студенти у відповідності зі своїми внутрішніми стимулами, поставленими перед собою цілями, розвивають свої духовні здібності і можливості, прагнуть до володіння спеціальними знаннями і навичками, підвищують рівень культури [10, с. 83].

Самоосвіта педагога має певні особливості і визначаються як постійна діяльність учителя, спрямована на розширення й поглиблення знань і умінь, підвищення рівня предметної підготовки, постійне вдосконалення своєї професійної діяльності з акцентом на її соціалізацію. Головною цінністю самоосвіти стає розвиток у майбутнього учителя здатності до самореалізації творчого потенціалу, спрямованості на саморозвиток протягом усього життя.

Самоосвітня пізнавальна діяльність, це діяльність яка:

- здійснюється добровільно;
- керується самим педагогом;
- необхідна для вдосконалення якихось якостей людини, і сама людина це усвідомлює [5].

Самоосвіта – це розумове і світоглядне самовиховання, яке спричинює розумове і

моральне самоудосконалення. Ми розглядаємо самоосвіту як одну з форм особистісного та професійного самовдосконалення вчителя. Важливим в самоосвіті вчителя є те, що результатом його роботи виступає не лише власне самовдосконалення в особистісному й професійному плані, а й розвиток учнів.

До основних ознак самоосвіти Т. Волобуєв відносить:

- здобуття знань як додаткова до основного заняття пізнавальна діяльність, яка пов'язана й взаємообумовлена ним;

- оволодіння знаннями за власною ініціативою стосовно змісту, обсягу, джерел, форм, тривалості та часу проведення занять, незалежного від якого-небудь навчального закладу, хоча з використанням певних програм, консультацій та інших видів керівництва й допомоги відповідних фахівців;

- вирішальне місце в оволодінні знаннями займає індивідуальна самостійна пізнавальна діяльність, хоча не виключаються і колективні форми [3, с.66].

Самоосвітня діяльність є невід'ємною складовою неперервної освіти і є передумовою прагнення до постійного вдосконалення себе як професіонала, особистості. Специфіка неперервної педагогічної освіти полягає в тому, що в процесі самоосвіти суб'єкт і об'єкт освіти виступають в одній особі. Неперервність освіти полягає у «... довічному процесі набуття знань; постійному оновленні його змісту; єдності підготовки до життя і самого життя; перманентному характері зміни в освіті; неперервному процесі перетворення освіти в самоосвіту» [9].

По-перше, самоосвіта є основою неперервності освіти, вона об'єднує вищу освіту й післядипломну, підвищення кваліфікації в курсовий та міжкурсний періоди.

По-друге, саме з самоосвіти починається післядипломна освіта.

По-третє, самоосвіта настільки тісно пов'язана з усіма без винятку підсистемами післядипломної освіти педагогів (підвищення кваліфікації, отримання нової або спорідненої педагогічної спеціальності, аспірантурою), що входить до їх складу і зумовлює ефективність функціонування кожної. Нарешті, самоосвіта має і власну цінність як структурний елемент системи післядипломної освіти педагогів і може за певних обставин замінити будь-який з них [12, с. 18].

Під самоосвітою, згідно до проведеного аналізу, більшість науковців розуміє цілеспрямовану, систематичну, здійснену визначеним способом пізнавальну діяльність педагога з оволодіння загальнолюдським досвідом, методологічними та спеціальними

педагогічними знаннями, професійними вміннями і навичками, необхідними для удосконалення педагогічного процесу та власного саморозвитку.

В останні роки чимало досліджень присвячено проблемам формування готовності майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності. Так, С. Юдакова готовність до самоосвіти визначає як цілісний механізм, в якому, з наукової точки зору, найважливішими є два аспекти:

1) психологічний аспект, що відображає міру внутрішньої готовності особистості майбутнього викладача добровільно, систематично і вміло займатися професійним самоосвітою;

2) педагогічний аспект, що відображає міру зовнішньої процесуально-діяльничої форми прояву відповідних характеристик в комплексі і окремо [15, с.121].

Готовність до самоосвіти слід розглядати як комплексну характеристику, до складу якої входять емоційно-особистісний апарат, особистісні знання, вміння працювати з джерелами інформації, організаційно-управлінські вміння. Готовність до самоосвіти це інтеграційний стан, що характеризує здатність здійснювати самоосвітню діяльність, в конкретний момент часу [13, с. 9].

До факторів, що забезпечують готовність вчителя до педагогічної самоосвіти С. Юдакова відносить:

- наявність мотивів самоосвіти;
- сформованість умінь професійної самоосвіти;
- вміння складати і реалізовувати авторську програму самоосвіти [15, с.36].

Основними компонентами готовності до самоосвіти можуть бути: рівень наявності усвідомленої потреби в самоосвітній діяльності, її мотиви, наявність початкової бази професійних знань, сформованість самоосвітніх умінь і навичок, ставлення до джерел самоосвіти, самостійність в організації цього виду діяльності.

Формування готовності до самоосвіти передбачає розвиток у майбутніх учителів потреби у самоосвіті, прагнення до неї, вироблення умінь і навичок самостійної пізнавальної діяльності, удосконалення вміння, застосовувати набуті знання на практиці. Разом з тим, вона не повинна зводитися до відновлення знань набутих у вищі. Самоосвітня діяльність педагога повинна бути спрямована на ознайомлення з новітніми педагогічними технологіями, педагогічними та психологічними дослідженнями, пошуком нових напрямків у методиці та організації навчально-виховного

процесу, аналіз та впровадження педагогічних інновацій.

Під час професійної підготовки майбутнього учителя готовність до самоосвіти формується у процесі відповідно організованої самостійної та науково-дослідницької діяльності.

Висновки. Процес самоосвіти є оптимальним шляхом формування особистості майбутнього педагога оскільки сприяє розвитку здатності до самовдосконалення, самореалізації творчого потенціалу, спрямованості на саморозвиток протягом усього життя. Позитивні наслідки самоосвітньої діяльності можливі у тому випадку, якщо вона відповідно організована, добровільна й усвідомлюється особистістю як соціальна потреба.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів даної проблеми. Подальшого наукового вивчення потребують питання, пов'язані з дослідженням мотивації та стимулювання самоосвітньої діяльності майбутніх учителів, а також урахування індивідуальних потреб особистості щодо самоосвіти у процесі її формування.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Авдеев А. П. Влияние дифференцированного подхода к учащимся в процессе обучения на развитие у них стремления к самообразованию / А. П. Авдеев // Формирование у учащихся стремления к самообразованию. – Волгоград: ВГПИ, 1976. – С.43–49.
2. Айзенберг А. Я. Педагогические проблемы самообразования / А. Я. Айзенберг // Советская педагогика. – 1968. – № 11. – С.51–61.
3. Волобуєва Т. Б. Самоосвітня діяльність керівника [Текст] / Т. Б. Волобуєва. – Харків: Основа, 2005. – 112 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Жорова І. Я., Кузьмич Т. О., Назаренко Л. М. Самоосвіта педагога як умова підвищення його професійної компетентності: методичні рекомендації / І. Я. Жорова, Т. О. Кузьмич, Л. М. Назаренко. – Херсон: РПО, 2012. – 48 с.
6. Касьяненко М. Д. Самостоятельная работа студента: Учебное пособие для слушателей ФПК вузов / М. Д. Касьяненко. – К.: УМК ВО, 1988. – 280 с.
7. Крисюк С. В. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні (1917-1941рр.) / С. В. Крисюк. – К.: УШККО, 1995. – 174 с.
8. Малик Н. Самоосвіта педагогів як професійна компетентність/ Н. Малик // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2011. – № 1. – С. 66-67.
9. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / За ред. І. А. Зязюна. – Київ: Видавництво «Віпол», 2000. – 636 с.
10. Організація самостійної роботи студентів з педагогіки: В. І. Євдокимов, Т. П. Агапова,

І. В. Гавриш, В. В. Луценко. – Х.: ХДПУ імені Г. С. Сковороди, 2000. – С. 83.

11. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: теоретико-экспериментальное исследование / П. И. Пидкасистый. – М.: Педагогика, 1980. – 240с.

12. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Н.Г. Протасова. – К., 1998. – 176 с.

13. Сериков Г. Н. Самообразование: совершенствование подготовки студентов / Сериков Г. Н. – Иркутск: Из-во Иркутского университета, 1992. – 286 с.

14. Шуклина Е. А. Технологии самообразования: социологический аспект / Е. А. Шуклина // Общественные науки и современность. – 1999. – № 5. – С. 140–151.

15. Юдакова С. В. Профессионально-педагогическое самообразование : учеб. пособие / С. В. Юдакова– Владимир : ВГПУ, 2010. – 131 с.

16. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Уйсімбасва Наталія Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: дослідження проблем особистісного та професійного самовдосконалення майбутнього педагога.

УДК 37(09)

PEDAGOGICAL INNOVATION OF I. G. TKACHENKO IN BOGDANIVSKA TO SCHOOL

Oksana FILONENKO (Kirovohrad)

Further development of Ukrainian school is impossible without the deep systematic study of previous experience, in particular, accumulated by Ukrainian soviet school in 50-70th of XX of century, in fact with proclamation of independence of our state new possibilities of objective research of the soviet stage of development of pedagogical science and school practice were opened. Exactly then pedagogical collectives of high schools were the centers of innovative pedagogical idea, creative search, high-efficiency organization of educational-educator process, them creative work was known not only in the Kirovohrad area, Ukraine but also in former Union and after his limits. Alongside with a prominent teacher V. O Syhomlynsky in area of the group of in theory geared-up, initiative leaders of schools, which by systematic searches, experimental researches joined the collectives of like-minded teachers-persons, attained stable results in studies and education of student's young people, grew. Problems which successfully decided the known pedagogical collectives are actual and vitally important for modern school and pedagogics.

During 35 years Ivan Tkachenko headed Bogdanivska high school № 1 of Znamyanka district of the Kirovohrad area. He devoted his life to practical and theoretical pedagogical activity. A few decades school from Bogdanivka did not mount from the pages of the most popular by then editions. The director of the school was written by prominent scientists, known writers, journalists, statesmen. Her activity was highly estimated by practices, light minds of ordinary teachers. Attracting force to ordinary rural school, which it was fated to become one of centers of pedagogical idea, by the center of

accumulation, creation front-rank, new, effective, will go out never.

Pedagogical inheritance of director of Bogdanivska high school, his theoretical developments, experience of practical introduction of innovative ideas on the modern stage, in a period of modernisation changes in industry of education, take on the special significance, in fact Ivan Tkachenko was not only a teacher, but also a teacher-innovator, because of the creation of his own pedagogical system.

His inheritance is the inexhaustible source of his wise supervisions, innovative finds and methodical recommendations.

Aim of the article - to analyse and systematize the innovative pedagogical looks of I. G. Tkachenko to the role and place of child's labour as a main educator potential of rising generation.

By the dominant of scientific and practical activity I. G. Tkachenko developed the ideas about child's labour as main educator potential of young people. Anylising scientifically-pedagogical inheritance of I. G. Tkachenko, it is bravely possible to assert that he, inheriting to the idea of V. O. Syhomlynsky at scientifically-pedagogical level defined strategy and tactics of introduction publicly of useful and productive work in everyday life and educational-educator process of school.

Characteristically, according to V. O. Syhomlynsky the first steps in science began with problems to organization of labour of children, and I. G. Tkachenko, on his advice, chose the theme of child's labour, educating his potential for main in the scientific and practical activity. His books are "Labour education of senior pupils", "Bogdanivska high school of the name of V.I. Lenin", over